

Monika Kozłowska

absolwentka Wyższej Szkoły Humanistycznej
im. króla Stanisława Leszczyńskiego w Lesznie

Ideologia hip-hopowa na przykładzie tekstów hip-hopowych

KEY WORDS

identity, hip-hop ideology, theory of innovation, making sense, texts/lyrics analysis, music, the role of hip hop in identity formation, interpretation, hip hop culture, rap music's message – positives and negatives

ABSTRACT

Kozłowska Monika, *Ideologia hip-hopowa na przykładzie tekstów hip-hopowych* [*Hip Hop Ideology on the Basis of Hip Hop Lyrics*]. Kultura – Społeczeństwo – Edukacja nr 2, 2012, Poznań 2012, pp. 119–133. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2528-7

The article is a sort of analysis of hip hop lyrics in the context of their importance for identity formation process of young generation. Rap music, as one of the elements of hip hop culture, is a kind of special innovation for its audience. With rising interest for this musical genre and hip hop culture the discussion on formulating the issues through the prism of rap music's message has been increasing. The article presents certain aspects of making sense to the reality, which surrounds young artists, as well as some attempts at interpretation of already formulated social messages and their content. On one hand, the content is presented as a piece of announcement or message, which expresses young generation identity through the music. On the other hand, the content is a kind of confrontation between young audience and various messages presented in particular piece of music. In the article various hip hop productions are analyzed. The analysis is based on objective attitude towards the problem and presents both positive and negative sides of the issue, which have an influence on identity formation process of teenagers.

Muzyka od wieków odgrywała wielką rolę w życiu społecznym, a przede wszystkim w kulturze popularnej. Jej znaczenie związane było przede wszystkim z faktem, iż jednoczyła grupy ludzi preferujące konkretne gatunki. Dla niektórych muzyka jest tylko oderwaniem się od rzeczywistości, sposobem na relaks, odnajdują w niej przyjemność i czerpią z niej siły. Dla innych jest pasją, życiową filozofią, a nawet sposobem na życie. Muzyka jest obecna w wielu aspektach życia codziennego człowieka. Fakt ten sprawia, że staje się ona poniekąd częścią naszego życia. Ludzie mają określone preferencje muzyczne. Poszczególne rodzaje muzyki

związane są często z subkulturami, określonymi ideologiami. Muzyka uspokaja, już od najmłodszych lat rodzice śpiewają dzieciom do snu kołysanki, w psychologii jedną z form terapii jest muzykoterapia. Wchodząc do marketu, idąc do fryzjera, w pracy, w samochodzie – wszędzie muzyka w jakimś stopniu towarzyszy człowiekowi. Pozostaje jednak kwestia wyboru. Jedni zachwycają się muzyką poważną, inni poezją śpiewaną, są ludzie gustujący w ciężkich brzmieniach, inni z kolei uwielbiają ballady rockowe. W środowisku hip-hopowym z kolei rap jest tą muzyką, w której gustują ludzie z nim związani. Ten gatunek muzyczny tworzony jest poprzez sampling i scratching, co stanowi podkład muzyczny do rapowania. Sampling to technika „wycinania fragmentów już istniejących nagrań i wykorzystywania ich przy rejestrowaniu innych” (Thorne, 1999: 316–317). Rap jest jednym z elementów kultury hip-hopowej. Choć w literaturze przedmiotu utożsamiana jest ona z określoną grupą subkulturową, celowo nazywam ją kulturą, gdyż późniejsza analiza przekazów i treści płynących z utworów rapowych jest wyrazem jej członków, którzy określają ją mianem własnej kultury. Chcąc pozostać nie tylko obiektywnym badaczem tego tematu, przyjmuję ujmowanie jej poprzez taki właśnie pryzmat. Rap i kultura hip-hopowa stały się w ciągu kilku dziesięcioleci jednymi z tych, które znajdują wśród młodych ludzi zainteresowanie, a co więcej, umożliwiają im formę uzewnętrznienia własnych poglądów, wyobrażeń czy emocji.

Kultura hip-hopowa wyodrębniła się jako forma wyrazu wzrastającej świadomości młodych Afroamerykanów pod koniec lat siedemdziesiątych w Stanach Zjednoczonych. Stała się alternatywą dla innych możliwości wyrażania i uzewnętrzniania własnych emocji, opinii i przekonań. Zakorzeniła się w codziennym życiu czarnoskórej młodzieży, gdyż stanowiła dla niej możliwość kreowania własnego wizerunku i opowiadania o nim poprzez poszczególne elementy tej kultury, jak rap, dj-ing, graffiti i break dancing. Jedno z pierwszych zdarzeń, które można uznać za początek hip-hopu, miało miejsce w nowojorskim południowym Bronksie. W 1974 r. realizowano projekt zabudowy tejże dzielnicy. Okoliczni dj-e, aby zostali usłyszani w blokowiskach, gdzie organizowano imprezy, podłączyli nagłośnienie do zasilania ulicznych latarni, z którego nadawali muzykę taneczną. Tym sposobem został też wykreowany rap, gdyż podśpiewywali i rymowali w rytm muzyki (Thorne, 1999: 139–140). „Muzyka czarnej Ameryki zawsze była muzyką ludową. Wywodziła się z warstw najniższych – najpierw niewolników, potem drobnych chłopów, wreszcie robotników miejskich. Zawsze towarzyszyła ewolucji świadomości Czarnych i wywierała na nią wielki wpływ” (Kowalewski, 2006: 6).

Lata siedemdziesiąte były okresem, kiedy szczególną formą realizacji muzycznej stał się dj-ing oraz mc-ing, czyli tworzenie muzyki i bitów za pomocą gramofonu, oraz zabawianie publiczności przez MC (mistrza ceremonii). MC i DJ

stanowią zespół, który wydobywając dźwięki z gramofonu oraz w rytm tej muzyki, rymując, tworzą nowy styl muzyczny o nazwie RAP. Muzyka ta szybko przypadła do gustu młodzieży, która w parkach Nowego Jorku spotyka się, by rapować. Powstawało wiele młodych zespołów, które promowały rap poprzez organizowanie koncertów. Często były one utrwalane i kopiowane przez publiczność. Tym też sposobem muzyka ta dotarła również do Europy, jej zasięg staje się coraz szerszy (Rychła, 2005: 29). Fascynującym jest to, że kultura hip-hopowa stała się poprzez rap nośnikiem idei:

Czarna młodzież, pozbawiona głosu w życiu publicznym, uzyskała ten głos, tworząc swoją własną sztukę ludową. Rap, uważany przez wiele lat za sztukę niemal barbarzyńską, okazał się tak ekspansywny, że przemysł fonograficzny, radio i telewizja musiały w końcu dopuścić go na rynek ogólnokrajowy i międzynarodowy. Nigdy w dotychczasowej historii nie zdarzyło się, żeby sztuka czy w ogóle kultura jakiegoś getta uzyskała równie ogromny rozgłos i szerokie wpływy. Potencjał twórczy, który poprzez rap ujawniła młodzież czarnego getta, to fakt kulturowy, a zarazem bardzo znamieny fakt społeczno-polityczny. (Kowalewski, 2006: 21)

Sprawiło to, iż rap stał się nie tylko formą wyrazu afroamerykańskiej buntowniczej młodzieży, ale także międzykulturową formą komunikacji jego twórców ze społeczeństwem (por. Melosik, 1996). Także w Polsce młodych ludzi zainspirowała ta forma możliwości opowiadania wprost o problemach i zwykłym „szarym” życiu. Forma i treść utworów rapowych jest bardzo zróżnicowana, wydaje się tak różna, jak różne i niepowtarzalne są osobowości wykonawców tego rodzaju muzyki. Choć często ich tematyka jest związana ze zmaganiem życia codziennego, problemami społeczno-ekonomicznymi, ogólnie pojmowanym funkcjonowaniem w społeczeństwie oraz jego oceną, to jednak zawsze dotyczy tego, co dla poszczególnych raperów stanowi znaczące i istotne zagadnienia społecznej rzeczywistości. Raperzy poprzez muzykę wyrażają swoją ideologię, poglądy, wartości i normy, z którymi się utożsamiają, zwracają uwagę na problemy życia codziennego, rapują o tym, co ma dla ich życia i funkcjonowania społecznego istotne znaczenie. Istotą podjęcia analizy tejże kultury, a przede wszystkim rapu, z perspektywy pedagoga, jest chociażby próba ich zrozumienia. Rap w istocie mógłby stać się załącznikiem komunikacji nie tylko międzykulturowej, ale również międzypokoleniowej. Analiza i interpretacja poszczególnych tekstów rapowych mogłaby stanowić podwaliny dla dialogu między młodzieżą a pedagogami. Interpretacje na pewno różniłyby się, jednak w moim przekonaniu mogłyby wzbogacać system aksjonormatywny obu. Jednak, jak przestrzega S. Wójtowicz:

Wykorzystanie hip-hopu na lekcjach polskiego stwarza możliwość przeżycia wspaniałej przygody łączącej uczniów i nauczycieli, wymaga jednak bardzo poważnego przygotowania i bez sięgnięcia do fachowych publikacji (których na razie w Polsce brak) wydaje się niezmiernie trudne. Wszelkie działania aksjologiczne, nie poparte głęboką wiedzą, mogą okazać się bardzo szkodliwe. (Wójtowicz, 2005: 175)

Dokonując poniżej analizy i interpretacji tekstów rapowych, spróbuję określić formę oraz treść przekazu tejże muzyki i kultury przez pryzmat kształtowania tożsamości młodego pokolenia jej odbiorców.

Analiza tekstów stanowi podstawę metodologii interpretatywnej. Opis społecznej rzeczywistości wyrażonej poprzez treści zawarte w tekstach rapowych wymaga interpretacji znaczeń i sensów, jaki poszczególni autorzy nadają własnym działaniom i formom wyrazu otaczających ich realiów. W kontekście tym należy skupić uwagę przede wszystkim na zrozumieniu i odkryciu poszczególnych znaczeń charakteryzujących przedstawianą rzeczywistość, podejmowane działania, a także ich skutki. Sens interpretacyjnych badań społecznych tkwi bowiem w przekształceniu się z obiektywnego badacza w przynajmniej próbującego zrozumieć, wyjaśnić i odczytać zawarte w konkretnych treściach ludzkie zachowania i sens ich urzeczywistniania. Trudność tego typu badań polega na zaistnieniu podwójnej interpretacji. Przedstawiana w treściach poszczególnych utworów rzeczywistość społeczna jest już zinterpretowana przez ich twórców i z ich perspektywy, badacz z kolei musi dokonać analizy treści z własnego punktu widzenia poprzez pryzmat motywów, którymi kierują się autorzy (Bolesta-Kukuła, 2003: 49–50). Badania nad treściami zalicza się do badań niereaktywnych, czyli takich, które nie mają wpływu na zachowania wynikające z zakresu badawczego. Skupiają się na odkrywaniu utrwalonych już ludzkich przekazów i płynących z nich treści. „Kto mówi, co, do kogo, jak i z jakim skutkiem?” – to pytania, które stanowią konsensus pracy badawczej nad poszczególnymi przekazami. Analiza treści stanowi technikę przeprowadzania badań społecznych, ukierunkowaną stricte na dociekanie i odkrywanie poszczególnych wytworów społecznych, za pomocą których ludzie przekazują jakieś komunikaty i porozumiewają się (Babbie, 2008: 358, 386). Jest to więc technika badawcza, „która w sposób zobiektywizowany i systematyczny ustala i opisuje cechy językowe po to, aby na tej podstawie wnioskować o niejęzykowych własnościach ludzi i agregatów społecznych” (Mayntz, K. Holm, P. Hübner, 1985: 192). Dokonując analizy poszczególnych tekstów utworów hip-hopowych, choć z założenia badacz intuicyjnie interpretuje dane treści, starałam się wnikliwie odkrywać i poszukiwać znaczeń przekazu z nich płynącego.

Analiza treści tekstów hip-hopowych nie należy do najłatwiejszych. Niektórzy artyści swoje poglądy, myśli czy opinie przekazują w prosty i bezpośredni sposób. Inni natomiast w swoich utworach stosują wiele metafor, które, wzbogacając tekst, przedstawiają płynący z niego przekaz w bardziej twórczym świetle. Ważnym aspektem w tej kwestii jest więc umiejętność interpretacji słów utworów hip-hopowych. Umiejętność ta niekoniecznie jest powszechna wśród młodych ludzi. Dzisiejsza młodzież żyje sensacją, chcąc zabłysnąć w swym środowisku rówieśniczym, zwraca uwagę na wszystko to, co inne, kontrowersyjne czy zakazane. Zdaniem Marka Szopskiego „tożsamość jest konstruowana poprzez komunikowanie

się z innymi ludźmi” (Szopski, 2005: 28). W kontekście kultury hip-hopowej można dostrzec fakt, iż komunikowaniem się jest również muzyka i teksty do niej rapowane, niosące mniej lub bardziej pozytywne czy negatywne przekazy.

O czym są teksty hip-hopowe, jakie przesłanie ma rap? O tym również rymują raperzy:

O życiu teksty, nie przepisane z gazety.
To życiowe sytuacje, nocne balety ze swoimi.
To życiowe problemy, z którymi nie dajesz rady.
Życia zalety i wady, życiowe historie, które poruszają.
To dla tych, którzy są ze mną, chociaż nie muszą.
Nie wszystko wiedzący, ale życie znający¹.

Niezmiernie ważnym elementem w tej kwestii jest umiejętność interpretacji symboli, która pozwala poznać bliżej tą kulturę. Rozpoznawanie i umiejętność interpretacji symboli jest o tyle ważnym elementem kwestii budowania tożsamości młodego pokolenia, iż to symbole właśnie odgrywają rolę pośredniczącą między kulturą a ludźmi ją poznającymi (Majcherek, 2009: 35). „O swoistości i odmienności kultury społeczeństwa nie decydują wytwory materialne, artystyczne ani idee – bo one mogą być wspólne dla społeczeństw – lecz znaczenia im przypisywane. Choć w różnych kulturach występują identyczne elementy, to znaczą one dla ludzi, którzy się nimi posługują, wywołują w nich odmienne przeżycia” (Filipiak, 2003: 42). Odniesienie w tym kontekście można zauważyć również w kulturze hip-hopowej. Jej istoty nie stanowią bowiem jedynie utwory hip-hopowe, lecz ich przekaz, który z kolei w zależności od odbiorcy może być różnorako odbierany. Przykładem takiego tekstu może być fragment z utworu rapera Eldo:

Szkoda, że większość sse, tak jak hip-hop magazyn
Kupa gówniarzy łapie fazy na hip-hop
Ale większość wychodzi z techniką w stylu – idź stąd
Siedź cicho, styl, my go mamy, ty zawracaj
To praca, ćwiczenia, czysty rap jak [?]
Twój skład to farsa, twój DJ nie jest mistrzem
Ale chciałby być jak Deszczu Strugi i Twister
To Dizkret, Obrońców dumny reprezentant
Ilu MC's zjadłem na wolno? nie pamiętam
Wszyscy te same wyrazy, rymy, problemy
Nikt nie wie jak to robić, poczekaj, my wiemy².

Niektórzy raperzy mają świadomość tego, że odbiorcami rapu są młodzi ludzie, których fascynacja tego typu muzyką opiera się na chwytliwych i kontrowersyjnych tekstach. Świadomi są też tego, iż również ich muzyka jest po części skomercjalizowana podobnymi do siebie tekstami, mówiącymi o różnych problemach w różny,

¹ Fragment utworu „Teksty” Fenomen.

² Fragment tekstu piosenki Eldo „Gotów na bitwę? (feat, Dizkret, Pezet)

niekoniecznie przykładowy sposób. Dla innych z kolei jest to po prostu biznes i sposób na życie. Dążąc do sławy, niektórzy raperzy nie zważają na słowa, jakie wypowiadają, tworząc po prostu „pod publikę”. Jednak faktem jest, że młodym ludziom podaje się nie zawsze teksty niosące faktycznie jakieś moralizatorskie przesłanie, lecz pozostawia w konfrontacji z każdym typem tej muzyki. Od nich tylko zależy, który utwór uznają za prawdziwy rap, a który za skomercjalizowany produkt marketingowy. Nie jest jednak obojętne to, iż w efekcie masowości różnych typów tej muzyki pod względem ideologii tekstów, młody człowiek, w okresie dorastania i buntu zazwyczaj znajduje upodobanie również w tych buntowniczych i nie zawsze korzystnych dla budowania swej świadomości społecznej tekstach.

W twórczości polskich raperów można odnaleźć teksty z prawdziwym przekazem, moralizatorskim mottem, czy filozoficznymi wręcz przemyśleniami:

Ludzie przeciwko ludziom to wszystko działa jakby na złość
Sami sobie życie burzą przez głupotę i zazdrość
Ktoś już mówił o tym dawno jakby sumienia głos
Wiesz co? To ludzie ludziom zgotowali ten los³.

Również w polskich utworach można dostrzec elementy rodzimego rapu, mówiącego o problemach i życiu. Powyższy tekst może skłaniać do myślenia, nad tym, jaki jest sens uczestnictwa w tzw. „wyścigu szczurów”, gdzie spotkać można się z nienawiścią, zazdrością, czy zawiścią. Autor wskazuje na fakt, iż to od nas samych zależy, w jakim świecie chcemy żyć. Ten przekaz powinien, w moim odczuciu, być dobrze zrozumiany i odebrany przez młode pokolenie. Ideologicznie, również powinien pozytywnie wpływać na kształtowanie tożsamości jednostki. Tym samym można wskazać korzystny i wartościowy wpływ tego utworu, jako jednego z wielu. Innym przykładem pozytywnej ideologii z korzystnym przesłaniem jest fragment utworu Onara⁴:

Sukces rodzi wrogów, wiesz, odkąd pamiętam
Tak jest odkąd utrwaliłem pierwsze nagrywki na kasetach.
Pierwsze plotki przez niedomówienia na osiedlach
Kaset już nie ma, ale ludzi tak łatwo się nie zmienia⁵.

Młodzi ludzie, którzy, wchodząc w dorosłe życie, w pewnym momencie muszą sprostać realiom codzienności, konfrontacji z życiem pełnym oczekiwań społecznych, zawodowych, czy rodzinnych. Utwór ten wskazuje na fakty, z jakimi spotkać się mogą w swoim życiu. Przestrzega przed rozczarowaniami, które mogą pojawić się podczas realizacji swoich planów i zamierzeń życiowych. Dosłowność tego

³ Fragment utworu Fenomen „Ludzie przeciwko ludziom”.

⁴ Onar – pseudonim artystyczny Marcina Donesza – polskiego rapera, ur. 19 grudnia 1982 w Warszawie (za: wikipedia.org).

⁵ Fragment utworu rapera występującego pod pseudonimem Onar, „Sukces rodzi wrogów”.

tekstu ukierunkowuje jego odbiorców na obiektywne postrzeganie otaczających ich ludzi, którzy często w chwili, gdy osiąga się sukcesy, stają się zupełnie innymi. Ludźmi, którym zazdroszczą sukcesów i powodzeń. Konfrontacja ta jest dla młodego człowieka o tyle trudna, iż jest to nowe doświadczenie w jego życiu, z którym często spotyka się po raz pierwszy w chwili, kiedy odnosząc sukces, wydaje mu się, że świat mu sprzyja, natomiast w odpowiedzi otrzymuje często od pseudoprzyjaciół dotąd niepokojące się negatywne zachowania i komentarze.

Analizując teksty raperów, można stwierdzić, iż rymują o wszystkim, począwszy od błahych, do poważnych życiowych spraw. Sposobów przekazu wyróżnić można również wiele. Jedni ukierunkowują swoje utwory na łatwy i bezpośredni przekaz, inni z kolei używają wielu metafor i porównań, tworząc tym samym niemalże poetyckie utwory. Jest również i taka grupa raperów, którzy, chcąc zwrócić uwagę na siebie i swoją twórczość, stosują wiele wulgaryzmów i akcentów negatywnie odbieranych przez społeczeństwo. Analiza tekstów hip-hopowych skłania mnie również do stwierdzeń, że pomimo iż raperzy w opinii społecznej nie chcą być postrzegani jako chuligani czy ludzie prowadzący „życie na nielegalu”, sami sobie zaprzeczają. Dociekając stylu i ideologii życia hip-hopowców, poprzez interpretację poszczególnych tekstów odsłania się obraz rzeczywistości otaczającej nie tylko tę grupę społeczną, ale również inne kręgi młodzieżowe. Pezet w piosence „Na tym osiedlu” rapuje:

Znów chodzę po osiedlu i słucham rapu
psy mnie nienawidzą, chociaż nie wiem za co
Kaczyński chciałby chyba zrobić z nich gestapo
Mój ziom znowu kitra się tu w windzie z gandzią
Mijam eR'kę sąsiad chyba padł na serce
Na tym osiedlu BM'ka jest prawie jak Bentley
Psy patrolują teren jak opętani
Świecą kogutami tak że mogłoby nie być latarni
Wpadam do ziomka, on dzieli towar w kuchni
Patrzę za okno typek jara zioło z butli
Mam dwie stówki, ale pieprzę to nie chcę brać sztuki
Ty, ten typ na drugim piętrze ma nawet fajne córki
Ziom z pod trójki mówi, że właśnie wrócił z Anglii
I ożenił się, za parę lat na bank się wkurwi jak Al Bundy
Śmigamy furą plus tą Indiry Gandhi
Stąd wracasz do warsztatu lub na policyjny parking
U gościa w maluchu słyhać Kalwi i Remi
Gdybym miał przy sobie nóż to otworzyłby mi się w kieszeni
Dla nas rap jak największy skarb stał się bezcenny
To my niechciani, nielubiani i bezczelni...

Autor tekstu opisuje w nim otaczającą go rzeczywistość – rzeczywistość świata hip-hopowego usytuowanego na blokowych osiedlach. Policję nazywa „psami”

mówi o znajomych, którzy palą marihuanę i w negatywny sposób ocenia polityków. W jego „świecie” wszystkie otaczające go sytuacje rozgrywiają się w murach blokowisk. Z góry zakłada dalszy, mało optymistyczny scenariusz życia dla kolegi, który wrócił z pracy z Anglii. Wszystko to, co go otacza, można przyrównać do monotonii, w opisie jego codzienności nie można odnaleźć niczego, co dawałoby mu jakiegokolwiek możliwości rozwoju. Świadomy jest jednak tego, iż kultura hip-hopowa i ludzie w niej uczestniczący są postrzegani przez społeczeństwo jako niechciani, nielubiani i bezczelni. Obraz rzeczywistości hip-hopowców przedstawiony w tym tekście jest na pewno bardzo wymowny, jednak kształtuje wizerunek ludzi kultury hip-hopowej w takim świetle, w jakim sami hip-hopowcy nie chcieliby być postrzegani. Biorąc pod uwagę fakt, iż muzyka i przekaz płynący z rapu wpływa na kształtowanie tożsamości młodego pokolenia, można w odniesieniu do wyżej przytoczonego tekstu stwierdzić, iż młodzi ludzie – odbiorcy tych słów – mogą dojść do wniosku, iż są tożsami z tego typu zachowaniami, a skoro znani ludzie z ich kręgu również o tym rapują, jest to rzeczywistość, która nie odbiega od norm społecznych. Nie mając możliwości konfrontacji z innymi normami i zachowaniami społecznymi, ci młodzi ludzie przyjmują je za swoje. Także poprzez właśnie takie i podobne teksty młodzież próbuje odnaleźć swoją tożsamość i w nieświadomy sposób uczestniczą w procesie socjalizacji. Okres dojrzewania to czas w życiu młodego człowieka, w którym kształtują się potrzeby przynależności oraz zdefiniowania i określenia własnej tożsamości. Kształtuje się ona w kontekście realizacji „potrzeby zdefiniowania siebie, posiadania spójnego logicznie obrazu świata, kształtowania się standardów ewaluacyjnych, kształtowania się norm osobistych, samosterowości czy samodzielności” (Pospiszyl, 2008: 115). W zależności od tego, z jaką grupą utożsamia się młody człowiek, tak też może być kształtowana jego tożsamość. W odniesieniu do kultury hip-hopowej i tekstów utworów rapowanych przez ludzi pojawiających się w mediach i mogących być osobami znaczącymi, autorytetami dla odbiorców tego typu muzyki, można postawić wniosek, iż tożsamość tych młodych ludzi jest kształtowana również poprzez interpretację tychże utworów muzycznych. W zależności od tego, w jakich utworach młodzież gustuje ma ona bardziej lub mniej pozytywny wpływ na ich odbiorców. Młodzi hip-hopowcy często tworzą pewne nieformalne grupy rówieśnicze, które faworyzują konkretnych wykonawców.

Nieformalne grupy społeczne są zarazem funkcją i współczynnikiem procesu uspołecznienia jednostki w konkretnym środowisku. Są funkcją tego procesu o tyle, że na poszczególnych jego etapach powstają na podłożu już rozwiniętych cech osobowościowych, w szczególności osób uspołecznionych – dla uzupełnienia, skorygowania niepożądaných czy wadliwie funkcjonujących bądź zastąpienia brakujących ogniska środowiska uspołeczniającego. Powstając zaś, włączają się w system środowiskowych systemów i wywierają istotny wpływ na dalszy bieg procesu uspołeczniania. (Kowalski, 1974: 172)

Stąd też istotną rolę odgrywają przesłania płynące z tekstów hip-hopowych. Ważne jest również to, iż zwraca się uwagę na fakt, iż zrozumienie przesłania i poetyki utworów hip-hopowych, jest możliwe wtedy, gdy poznanie tej kultury nie jest zakłócone stereotypowymi opiniami o niej samej. Wielu ludzi nie potrafi, lub nie chce, jej interpretować próbując utożsamiać się z wykonawcami utworów, pomimo iż

Rymowane teksty są z założenia autentyczne; odwołują się do wspólnej rzeczywistości społecznej nadawcy i odbiorcy. (...) kultura i muzyka przedstawia bez upiększeń to, co dzieje się na ulicy. Rap to wytwór współczesnej kultury; jest, tak jak i ona, intertekstualny. Mnóstwo w nim odwołań do innych tekstów kultury, tak w słowach utworów, jak i w muzyce. (Picz, 2009: 82)

Pozytywny wydźwięk utworów hip-hopowych jest, niestety, zakłócany przez pojawiające się w niektórych utworach brutalne i aroganckie teksty. Analizując niektóre z nich, dostrzec można, dlaczego w świadomości wielu ludzi ten styl muzyczny kojarzy się z brutalnością. Filipiak wskazuje na grupę „Geto Boy”, która bardzo brutalnie rymuje o śmierci, przytacza jeden z tekstów, który „bije rekordy” wśród tego typu utworów:

Zapach krwi podnieca mnie,
strzeliłem ci w głowę,
teraz siedzę i patrzę, jak umierasz,
słyszę, jak wydajesz ostatnie tchnienie. (Rogozińska-Wickers, 1997)

Tego typu teksty ukazują jeden z nurtów, uwidaczniający się w słowach piosenek wielu raperów. Są to teksty brutalne, nacechowane agresywnością, które pochwalają i aprobują narkotyki, przestępczość i brutalność. Ich genezy dopatrywać można w amerykańskich gettach. Raperzy są ludźmi, których charakteryzuje duża nieufność do świata zewnętrznego. Z dużym dystansem podchodzą do władzy, którą bardzo często negują i krytykują. Przekonanie, iż wszystko wokół jest niesprawiedliwe, kształtuje w nich zachowania brutalne, a ocena rzeczywistości jest w ich oczach przeważnie negatywna. Są to jednak ludzie, którzy cały czas poszukują wartości, a dostrzec to można w tekstach hip-hopowych utworów. Zdaniem Filipiaka to, że raperzy używają „mocnych tekstów”, stanowi kontrę do obaw, że rezygnacja z nich, jako odpowiedzi na brutalną i niesprawiedliwą rzeczywistość będzie oznaczać koniec rapu. Ważne natomiast jest to, aby w interpretacji wyróżnić treść i formę, wyodrębnić z całości przekaz płynący z tekstów. Wulgaryzmy stanowią w nich bowiem przeważnie podkreślenie i wzmocnienie treści (Filipiak, 2001: 109–111). Przekazywane młodym ludziom tego typu teksty na pewno nie mają pozytywnego wpływu na kształtowanie ich tożsamości osobistej czy społecznej. Młodzi ludzie, gustujący w takich i podobnych utworach muzycznych, odbierają negatywne komunikaty, nieakceptowane społecznie. Środowisko „wychowane” na tego typu tekstach uważa zazwyczaj, iż nie ma w nich nic złego, nie zdając sobie

jednak sprawy, jakie komunikaty odbiera grupa młodych ludzi zafascynowanych ich treścią. W okresie dorastania i kształtowania tożsamości młodzieży, odnajdując się w grupie, która choć w pewien sposób umożliwi im realizację potrzeby przynależności, ma wspólną pasję i zainteresowania, to jednak nie wpływa korzystnie na ich personalizację. „Od środków, jakie oferuje grupa w celu zaspokojenia tych potrzeb, zależy jej pozytywny bądź negatywny społecznie i psychologicznie wpływ na poszczególnych członków” (Ostrowska, 2008: 219). W przypadku rozpatrywania kultury hip-hopowej i analizy tekstów z tego gatunku muzycznego środkiem przekazu jest właśnie rap. Już z jego założeń wynika, iż powstał, aby dać ludziom możliwość wypowiedzania swoich poglądów, opinii. Muzyka w tej kulturze jest narzędziem, które pozwala raperom obrazować otaczającą ich rzeczywistość i prawdziwe życie. To, w jaki sposób je przedstawią, zależy od nich samych, ważne jest jednak, aby budować w ludziach świadomość spoczywającej na nich odpowiedzialności za wypowiedzane słowa.

Nie sposób jednak nie wspomnieć również o tym, iż na scenie hip-hopowej powstają nie tylko brutalne i wulgarnie teksty, nie tylko teksty mówiące wprost o życiu, ale również tzw. „inteligentny rap”. Przykładem tekstu, który wpisuje się w ramy Hip-Hopowej Deklaracji Pokoju, jest utwór rapera, który na polskiej scenie muzycznej funkcjonuje pod pseudonimem artystycznym 1z2⁶. Jego utwór noszący tytuł *Nie wszystko*, nie jest schematyczną, mówiącą o paleniu marihuany i spotykaniu się na ławkach przed blokiem historią życia biednego dzieciaka, lecz utworem mającym konkretny cel i przesłanie.

Splot wszystkich ludzkich spraw wśród istotnych kłamstw i prawd
 Nie zapomnieć o wartościach o ludziach i ich codziennych radościach
 Mimo przeciwności dziś zapomnieć o tych włościach
 Nie ma dolegliwości ocean możliwości
 Tu i teraz w terażniejszości
 Szacunek prawda miłość przyjaźń zdrowie hip-hop pokój.

Ten przykład ukazuje, że rap niesłusznie jest zaszufładowany w opinii publicznej jako gatunek muzyczny propagujący negatywne zachowania.

Godnym uwagi jest fakt, iż pozytywne strony utworów hip-hopowych zostały dostrzeżone również przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Chcąc wzbogacić treści kształcenia w zakresie interpretacji i analizy tekstów w ramach zajęć z języka polskiego, Ministerstwo zaadaptowało tekst Eldo z utworu *Są rzeczy, których chciałbym nie pamiętać*, wprowadzając go do podręczników. Potencjał dostrzeżony w tym utworze skłania ku możliwościom wykorzystania twórczości raperów w takim samym ujęciu jak poetów, i jedni i drudzy poprzez swoją twórczość kształtują formy wyrazu poprzez sztukę⁷. Utwory cechują się taką różnorodnością, jak róż-

⁶ Jakub Walczewski – ur. 15 lipca 1980 roku (za: pl.wikipedia.org).

⁷ <http://www.hip-hop.pl/news/projector.php?id=1293748877> (dostęp: 28.03.2012).

norodni są ich autorzy. Ich analiza skłania często do rozpatrywania ich w konwencji poezji. W zależności od doboru utworów muzycznych preferowanych przez odbiorców ten gatunek muzyczny kształtuje tożsamość młodego pokolenia w kierunkach i celach, w których dane utwory są tworzone. Schusterman wbrew wszelkim konwenansom dostrzega w rapie wyraz swoistej sztuki, nazywając go:

postmodernistyczną sztuką popularną, która stanowi wyzwanie dla naszych najgłębiej zakorzenionych konwencji estetycznych, powszechnych nie tylko w modernizmie jako stylu artystycznym i ideologii; stanowi on także wyzwanie dla doktryny filozoficznej modernizmu i związanych z nią ostrych rozróżnień pomiędzy różnymi sferami kulturowymi. Wszelako rap, stanowiąc wyzwanie dla tych konwencji, spełnia – jak sądzę – najważniejsze konwencjonalne kryteria estetycznej prawomocności, których zazwyczaj odmawia się sztuce popularnej. Rap nie poddaje się zatem sztywnemu rozróżnieniu na sztukę wysoką i popularną na podstawie kryteriów wyłącznie estetycznych, a zarazem kwestionuje samo pojęcie takich czysto estetycznych kryteriów. (Schusterman, 1998: 261)

Dyskusji na temat deprymującego wpływu i przekazów płynących z utworów tego gatunku muzycznego nie można pozostawić bez wydźwięku. Kultura popularna jest przepełniona „pułapkami”, mającymi negatywny wydźwięk dla socjalizacji i kształtu tożsamości młodego pokolenia nie tylko w kontekście rapu i kultury hip-hopowej. Moim zdaniem, znaczącą rolę w przeciwdziałaniu złym wpływom odgrywa w tym przypadku kontrola rodzicielska. To rodzice mają możliwość poddania analizie preferencje muzyczne własnych dzieci. Nie dotyczy to tylko i wyłącznie rapu, odnosi się to także do innych aspektów mających wpływ na rozwój i kształtowanie tożsamości młodego pokolenia. Podobnie jest również w przypadku mediów, Internetu, telewizji czy gier komputerowych. W tych kwestiach rodzice mają możliwości korzystania z konkretnych narzędzi ułatwiających proces kontroli dziecka. Do ich dyspozycji przygotowane są specjalne

opcje, stosowane głównie w usługach telewizji kablowej i satelitarnej, telefonach komórkowych, użytkowaniu komputera, w tym w grach wideo i korzystaniu z Internetu, pomocne rodzicom w procesie wychowawczym dziecka. Stanowią pomoc w ochronie nieletnich przed brutalnością, zachowaniami seksualnymi, wulgarnością pojawiającą się w grach komputerowych, telewizji oraz Internecie.

Cele kontroli rodzicielskiej realizowane są poprzez:

- A) pomoc rodzicom w świadomym wyborze gier komputerowych, stosując oznaczenia na opakowaniach gier – system PEGI (przyjęty w Polsce),
- B) ochronę przed dostępem do treści szkodliwych i niebezpiecznych w Internecie (komputerach i telefonach) – filtry rodzinne,
- C) blokowanie dostępu do pornograficznych i erotycznych kanałów TV⁸.

Myślę, że kontrolę rodzicielską, rodzice powinni także rozszerzyć o analizę treści przekazów muzycznych, w jakich gustują ich dzieci. Nie może to jednak odbywać się bez zachowania prawidłowych relacji między dzieckiem a rodzicem.

⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/Kontrola_rodzicielska (dostęp: 28.03.2012).

Ważną rolę odgrywają w tym aspekcie prezentowane przez rodziców postawy. Przykładami postaw wpływających pozytywnie na proces wychowawczy dziecka jest współdziałanie, które polega na tym, iż rodzice wraz z dziećmi „znajdują przyjemność nie tylko we wspólnym wykonywaniu czynności, ale i we wzajemnej wymianie uwag, obserwacji, zadań” (Ziemska, 1973: 58). W kontekście przekazów, które raperzy zawierają w swych utworach, wychowawca powinien doceniać wszelkie pozytywne elementy tych tekstów, dzielić się swoimi pozytywnymi opiniami, jednakże wskazywać nasuwające się sugestie i uwagi dotyczące ich negatywnych elementów. Kolejną pożądaną postawą jest akceptacja, polegająca na aprobacie zainteresowań dziecka, na przykład kulturą hip-hopową, przy jednoczesnym okazywaniu tolerancji, nie pozostając jedynie biernym obserwatorem. „Akceptując, rodzice rzeczywiście lubią swoje dziecko i nie ukrywają przed nim tego uczucia” (Ziemska, 1973: 54). Kolejną pozytywną postawą rodzicielską jest dawanie dziecku swobody, jednak z uwzględnieniem jej inteligentnego dawkowania: „rodzice dający rozsądną swobodę dziecku są obiektywni w ocenie perspektywy ryzyka” (Ziemska, 1973: 58). Dziecko wraz z rozwojem wzbogaca swoją świadomość społeczną; rodzice tak powinni ją ukierunkować, aby było ono świadome zarówno pozytywnych elementów wpływu medialnego, jak i zagrożeń z nim związanych. W kontekście utworów rapowych ukształtowanie wzorców i norm zachowań być powinno poparte modelem uwarunkowanym prawidłowymi postawami jego wychowawców. Nie powinno zapominać się także o uznawaniu praw dziecka, roli, jaką odgrywa nie tylko jako członek rodziny, ale również społeczeństwa. Pozwalanie dziecku na odczuwanie odpowiedzialności za własne czyny i zachowania stanowi jeden z podstawowych budulców jego prawidłowego funkcjonowania. Oczywiście, nie można mówić w tym przypadku o możliwości nadużywania tychże praw przez dzieci; zaufanie dziecku bezprecedensowo wpływa na pozytywne relacje między nim a rodzicem, jednak każda ingerencja w przypadku dostrzeżenia niewłaściwych zachowań powinna poparta być wspólną rozmową i konkretnymi ustaleniami (Ziemska, 1973: 59).

Analizując treści utworów hip-hopowych, można dojść do stwierdzenia, iż dzielą się one na: inteligentne, które w swym przekazie mają wiele pozytywnych wskazówek i mądrości życiowych, charakteryzuje je pewne motto; utwory z prostym tekstem, językiem ulicy, opisującym wszelkie sytuacje mające miejsce w środowisku hip-hopowym, przekazywane w sposób bezpośredni, często wulgarny; wreszcie utwory pośrednie, których nie można przyporządkować stricte ani do pierwszej ani do drugiej grupy, ich charakterystyka ukształtowana jest poprzez mieszanie dwóch wcześniej wymienionych stylów. W kontekście kształtowania tożsamości młodych ludzi nie można określić konkretnego wpływu muzyki hip-hopowej na jej rozwój, gdyż znaczącą rolę odgrywają tu preferencje stylów wcześniej przeze mnie wymienione.

Ujmowanie rapu oraz kultury hip-hopowej jedynie w kontekście ideologicznym znacznie zawęża jego znaczenie dla kultury popularnej. Dlatego też istotnym elementem jest poznanie jej oraz dostrzeżenie w niej nie tylko idei buntowników negatywnie nastawionych do rzeczywistości społecznej, ale również faktu, iż ich przekaz jest związany z funkcjonowaniem młodych ludzi w życiu społecznym i wyrażaniem siebie poprzez sztukę. Każdy utwór stanowi o indywidualnym sposobie rozumienia świata oczami tych ludzi.

Przesłanie rapu, który jest donośnym głosem buntu przeciw rażącej niesprawiedliwości i uciskowi władzy, trafia bowiem do wyalienowanej młodzieży z różnych stref społecznych czy nawet intelektualnej mniejszości, niezadowolonych z istniejącego systemu i skłonnych przyswoić sobie styl, figury słowne i żargon rapu. (Schusterman, 1998: 245)

Warto zwrócić uwagę, iż ujmowanie w literaturze kultury hip-hopowej i rapu w kategoriach sztuki jest związane z koniecznością zmiany powszechnie obecnego stereotypowego podejścia do niej jako do odosobnionej od rzeczywistości i wyalienowanego obrazu świata. To, o czym rymują młodzi artyści, dotyczy tego, jak funkcjonują w społeczności, perspektyw na przyszłość lub ich braku. Przez analizę przekazów płynących z tych tekstów powinniśmy zwrócić uwagę na problemy społeczne, z jakimi przychodzi się im skonfrontować. Fakt wzrastającej popularności kultury hip-hopowej stanowi podstawę do dostrzeżenia, iż problemy poruszane w przekazach rapowych spotykają się ze zrozumieniem młodych ludzi, gdyż dotyczą ich rzeczywistości. Ujmując problematykę dotyczącą współczesnej młodzieży w kontekście socjopedagogicznej analizy roli rapu i kultury hip-hopowej, należy zwrócić szczególną uwagę na jej znaczenie dla kształtowania tożsamości młodego pokolenia. Rolą pedagogów w tym aspekcie jest wzmacnianie potencjału tkwiącego w ich twórczości i umiejętne wykorzystywanie pozytywnych elementów tej kultury w procesie socjalizacji oraz wskazywanie atrakcyjnych alternatyw w opozycji do wszelkich zagrożeń oraz negatywnych aspektów tej kultury młodzieżowej.

Literatura

- Babbie E. (2008). *Podstawy badań społecznych*. Warszawa
- Bolesta-Kukuła K. (2003). *Socjologia ogólna*. Warszawa
- Filipiak M. (2001). *Subkultury młodzieżowe wczoraj i dziś*. Tyczyn
- Filipiak M. (2003). *Socjologia kultury. Zarys zagadnień*. Lublin
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Kontrola_rodzicielska (dostęp: 28.03.2012)
- <http://www.hip-hop.pl/news/projector.php?id=1293748877> (dostęp: 28.03.2012)
- Kowalewski Z. (2006). *Rap. Między Malcolmem X a subkulturą gangową*. e-book
- Kowalski S. (1974). *Socjologia wychowania w zarysie*. Warszawa
- Majcherek J.A. (2009). *Kultura, osoba, tożsamość*. Kraków

- Mayntz R., Holm K., Hübner P. (1985). *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*. Warszawa
- Melosik Z. (1996). *Rap, walka o znaczenie i pedagogika*. „Kultura Współczesna” nr 1/2
- Ostrowska K. (2008). *Psychologia resocjalizacyjna. W kierunku nowej specjalności psychologii. Dla studentów psychologii, pedagogiki, resocjalizacji, prawa, pracy socjalnej*. Warszawa
- Picz R. (2009). *Hip-hop – muzyka amatorów, czy wysoce profesjonalna forma komunikacji?*. [W:] *Amatorzy kontra profesjonalści*. „Zeszyty Komunikacji Kulturowej”, Prace Studentckiego Koła Naukowego Komunikacji Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, red. A. Maj, Katowice
- Pospiszyl I. (2008). *Patologie społeczne*, Warszawa
- Rogozinińska-Wickers A. (1997). *Rap codzienny*. „Polityka” nr 20
- Rychła J. (2005). *Ucieczka, bunt, twórczość. W poszukiwaniu autentycznego stylu życia*. Kraków
- Schusterman R. (1998). *Estetyka pragmatyczna. Żywe piękno i refleksja nad sztuką*. Wrocław
- Szopski M. (2005). *Komunikowanie międzykulturowe*. Warszawa
- Thorne T. (1999). *Mody, kulty, fascynacje. Słownik pojęć kultury postmodernistycznej*. Warszawa
- Wójtowicz S. (2005). *Walka o rymy*. „Polonistyka” nr 3
- Ziemska M. (1973). *Postawy rodzicielskie*. Warszawa

Hip Hop Ideology on the Basis of Hip Hop Lyrics

Summary

The starting point for the article „Hip hop ideology on the basis of hip hop lyrics” presents the discussion on the role of culture on the process of identity formation of young generation. On the basis of rap music and its particular productions, which exemplify some innovation for both the audience and the researchers of youth culture, certain possibilities of classification in the innovation of the normative system of society may be indicated. In this work rap music is a source of ideas which could be noticed by the analysis and the interpretation of texts. Having noticed the fact that almost every single interpretation is connected with the opinion on a particular song but at the same time is connected with the opinion on the issues and the reality, The Sense Making Theory is mentioned. The theory plays a significant role in the process of interpretation and depends especially on the attitude of an interpreter. As far as the analysis and the interpretation of songs in the context of their message and ideology is concerned, the knowledge of hip hop specificity and principles of this culture is very crucial. These issues are also presented in the article. Using interpretation techniques and taking into consideration the fact that the researchers have to analyze lyrics, which have already been interpreted by the artists (double interpretations), messages of texts were analyzed. On purpose, the songs are called messages since the identity formation of the youth is based on sending a message across. As to answer the question on the essence of messages and presented by the rap artists ideology, seven pieces of lyrics of various rap songs were analyzed. The symbols which are present in many of these songs describe the culture. The meaning attributed to various human behavior and real situations could be a sort of stimulus, which influences different perception. In the article on the basis of the analysis, the author shows that rappers are aware of the fact that not everyone knows their work but they want to present the reality that surrounds them. They talk about life with which they have to struggle every day. They also take into consideration that their production

may be understood in various ways and some of them do care about the diversity within their audience. However, commercialization which is also very popular in hip hop culture has a negative impact on it. Main messages of hip hop productions are simply substituted with „catchy” lyrics, which are created to generate some financial profits or to become famous. In fact, the audience is a group which decide what is worth their attention and what is not. The adolescence is a very specific period in all teenagers’ life. Teenagers are not always able to think rationally and understand messages which come from a hip hop production. The analysis of the lyrics proves that rappers do include both positives and negatives. Those could be of great importance and have great impact on young hip hop fans’ identity. The music and its lyrics warn teenagers of potential threats, but some of them are full of risk and danger, that in a way promote bad behavior and attitude towards life. The article also shows that rap music could determine teenagers’ life style, their behavior and give them a chance to judge the reality that surrounds the rappers. The audience tries to find own identity in rap lyrics. They notice similarities between a text and their life, which could have positive and negative influence. That could give the possibility to form standards, rules and define one’s personality through the prism of important figures in hip hop music. The article also shows that people still think stereotypically about hip hop culture. Rap music gives a chance to present opinions and thoughts, especially for teenagers. Sometimes it is the only one way to present one’s feelings and views. That point should not be neglected. A social-pedagogical analysis of those lyrics can become a very solid basis for research studies as far as the reality which surrounds teenagers is concerned. A very precise arrange of this problem shows that the interpretation of hip hop texts can lead to a sort of rediscovery of certain social behavior and the reality, since they were analyzed before by the authors of those texts. The analysis of the lyrics shows that the productions not only effect rappers’ life but also present an individual attitude towards the world and reality, which is very personal. The work emphasizes that if rap music is considered to be a part of teenagers’ life, its potential should be used in the process of socialization for teen-adult communication.